

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์
วิชาชีพกฎหมาย

DESIRED CHARACTERISTICS OF LAW STUDENTS FOR FIELD EXPERIENCE INTERNSHIP

พีร์ พวงมะลิ¹ พรเพ็ญ ไตรพงษ์² และสุภาภรณ์ เกลี้ยงทอง³
Phir Paungmalit¹, Pornpen Traiphong² and Susaporn Kleangthong³

- ¹ กรรมการบริหารและอาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
² กรรมการบริหารและอาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
³ อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ตามการรับรู้ของนักศึกษาและผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย 2) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยใช้วิธีวิจัยแบบผานวิธี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ในปีการศึกษาที่ 2/2557 มหาวิทยาลัยสวนดุสิต หลักสูตรนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยมีจำนวน 1 ตอนเรียน รวมจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น 75 คน และผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายในองค์กรภาครัฐหรือเอกชนหรือหน่วยงานให้กับนักศึกษา 75 คน รวมแบบสอบถามจำนวน 150 ชุด โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากนักศึกษาและผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายในองค์กรภาครัฐหรือเอกชนหรือหน่วยงานให้กับนักศึกษา รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษา จำนวน 10 คน โดยวิธีเจาะจงในการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ซึ่งเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเอง เพื่อใช้สำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพและผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและสถิติอ้างอิง ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ตามการรับรู้ของนักศึกษา และผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด
2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย จำแนกตามผู้ฝึกและนักศึกษา ระดับความคิดเห็นนักศึกษากับความคิดเห็นผู้ฝึกของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายโดยรวม ไม่แตกต่างกันและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านคุณธรรม จริยธรรม และ

จรรยาบรรณในวิชาชีพ ด้านความสามารถพื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน และด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน

ABSTRACT

The purposes of This research were. 1) to study the desired characteristic of law students for Field Experience Internship from the perspective of the organizations who provides the internship and the interned student themselves. and 2) to compare the desired characteristics found from the two sample groups using the mixed-method, consisting of both qualitative and quantitative methods. A mixed-method is used in this research to the two sample group. The first is the group of 75 undergraduates attending Law Program of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University and the second is the group of 75 representatives of the organizations, both governmental and private, who provide internship program to the students. These samplers are requested to fill 150 questionnaires in line with means of purposive sampling. In addition, ten representatives of the organization were purposively interviewed. The questionnaire and the interview script are developed by researchers. Data analysis includes descriptive and reference statistics.

Two major findings are as follows:

1. The desired characteristics of law students for field experience internship from the perspective of the interned student and the interning organization representatives overall are at the highest level.
2. The resulting desired characteristics of law students for field experience internship in law found from both groups of students and representative of organization that students interned at are largely similar. Ethics, morality, legal professional ethics, fundamental working skills and legal knowledge are perceived equally important for the field experience internship.

คำสำคัญ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย

Keywords

Desired Characteristic, Law Student, Field Experience Internship

ความสำคัญของปัญหา

การจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ในการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนต้องมีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้สนองความต้องการของผู้เรียนรายบุคคลได้ ผู้สอนต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียนมากที่สุดโดยการศึกษาถึงวิธีการสอนและวิธีการเรียนของผู้เรียนในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้เน้นให้ผู้สอนสามารถนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสานหรือบูรณาการใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยกำหนดไว้ในมาตรา 24(5) ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ และมาตรา 30 กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (สมบุรณ์ ตันยะ, 2547)

โดยที่รายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายเป็นวิชาบังคับของนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 หลักสูตรนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ก่อนที่จะจบการศึกษาชั้นปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต วิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย เป็นการจัดให้นักศึกษาได้บูรณาการความรู้ที่ได้ศึกษามาทั้งหมด เพื่อประยุกต์กับการปฏิบัติงานจริงในงานเกี่ยวกับกฎหมาย ทั้งในองค์กรภาครัฐหรือเอกชน จะเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรง ทำงานเป็นทีม เป็นการเตรียมความพร้อมและปรับตัวให้สามารถทำงานได้จริงเมื่อสำเร็จการศึกษา โดยนักศึกษาต้องฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายที่สถานประกอบการ จำนวน 450 ชั่วโมง เป็นการจัดให้นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านกฎหมายในองค์กรภาครัฐหรือเอกชน หรือหน่วยงานที่เหมาะสม เพื่อให้ได้รับความรู้ ทักษะเจตคติที่ดี และประสบการณ์ในอาชีพ โดยที่นายจ้างต้องการให้มีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน และทางหลักสูตรนิติศาสตร์ก็มีความประสงค์ให้นักศึกษาไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนออกไปทำงานจริง ดังนั้น จึงต้องการให้มีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

คณะนักวิจัยเป็นผู้รับผิดชอบรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายแก่นักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 หลักสูตรนิติศาสตร์ จึงตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย เพื่อหาแนวทางให้นักศึกษาได้เตรียมความพร้อมก่อนไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายในองค์กรภาครัฐหรือเอกชน หรือหน่วยงานและเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาในการนำไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคตต่อไปเมื่อจบการศึกษา

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

1. การรับรู้ของนักศึกษาและผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์แตกต่างกันหรือไม่ จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน และจำนวนบุคลากรในหน่วยงานต่างกัน
2. คุณลักษณะของนักศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์แตกต่างกันหรือไม่ จำแนกตามอายุที่ คุณวุฒิการศึกษา และตำแหน่งงานของผู้ฝึกที่ต่างกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย จำแนกตามการรับรู้ของนักศึกษาและผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่ศึกษาเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสวนดุสิตที่ลงทะเบียนเรียนวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ประจำปีการศึกษาที่ 2/2557 และผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้แก่นักศึกษา โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างคำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) โดยใช้ความคลาดเคลื่อนการกำหนดตัวอย่างที่ระดับ ร้อยละ 5 ค่าความน่าเชื่อถือที่ร้อยละ 95 โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าร้อยละ ซึ่งมีนักศึกษารวมจำนวนทั้งสิ้น 75 คน และผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้แก่นักศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 75 คน จึงได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจากการสุ่มแบบสัดส่วน (Quota Sampling) อยู่ที่ $75/1+75(0.05)^2$ เท่ากับ 63.157 จึงควรเก็บแบบสอบถามทั้งสองกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 150 ชุด
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
 1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ใช้แบบสอบถามเพื่อใช้เป็นข้อมูลในเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 75 คน ผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้แก่นักศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 75 คน และแบบสัมภาษณ์ผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้กับนักศึกษา จำนวน 10 คน
 2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร วารสาร บทความ เว็บไซต์ และงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
 1. สถิติพรรณนาได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ในทุกๆด้านของข้อมูล
 2. สถิติอ้างอิงได้แก่ T-test และการทดสอบเปรียบเทียบรายคู่ (Multiple Comparison) โดยวิธี LSD โดยวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อความคาดหวังของนักศึกษานิติศาสตร์ต่อการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยสวนดุสิตที่ลงทะเบียนเรียนวิชาฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ประจำปีการศึกษาที่ 2/2557 และผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้นักศึกษา ซึ่งมีนักศึกษา รวมจำนวนทั้งสิ้น 75 คน และผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้นักศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 75 คน และตัวอย่างที่ได้เท่ากับ 150 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามความสัดส่วน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากนักศึกษาและผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้นักศึกษา และสัมภาษณ์ผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้นักศึกษา โดยผลการวิจัยสามารถสรุปออกเป็น ส่วนต่างๆ ตามประเด็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญ

ตารางที่ 1 ความถี่ ร้อยละ เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามนักศึกษา

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	28	37.33
หญิง	47	62.67
รวม	75	100.00

โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 62.67 และเพศชายมีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 37.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ความถี่ ร้อยละ อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามนักศึกษา

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
21 ปี	30	40.00
22 ปี	42	56.00
มากกว่า 22 ปี	3	4.00
รวม	75	100.00

โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 22 ปี มีจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 56.00 มีอายุ 21 ปี มีจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 40.00 และมากกว่า 22 ปี มีจำนวน 3 คนคิดเป็นร้อยละ 4.00 ตามลำดับ

นักศึกษาส่วนใหญ่มีระดับคะแนนเฉลี่ย 2.5-3 มีจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 48.00 มีระดับคะแนนเฉลี่ย 2.00-2.5 มีจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 25.33 มีระดับคะแนนเฉลี่ยมากกว่า 3.00 มีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 22.67 และมีระดับคะแนนเฉลี่ย 1.5-2.00 มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่ตำแหน่งงานที่ฝึกงานคือ ผู้ช่วยงาน มีจำนวน 31 คน คิดเป็น

ร้อยละ 41.33 อื่น ๆ มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 30.67 นิติกรมีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 14.67 ผู้ช่วยทนายความ มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 และพนักงาน/ลูกจ้างทั่วไป มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ความถี่ ร้อยละ เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	33	42.31
หญิง	45	57.69
รวม	78	100.00

โดยที่ผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้นักศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 57.69 และเพศชายมีจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 42.31 ตามลำดับ

ผู้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายให้นักศึกษา ส่วนใหญ่มีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี มีจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 71.79 ปริญญาโท มีจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 40.61 อื่น ๆ มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.85 และต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.28 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีตำแหน่งงานอื่น ๆ มีจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 55.13 หัวหน้างาน/หัวหน้าแผนก มีจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 ผู้จัดการ/ผู้อำนวยการ มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 10.26 เจ้าของกิจการ มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.56 และกรรมการผู้จัดการ มีจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.28 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไป มีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 28.21 ตั้งแต่ 16-20 ปี มีจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08 ตั้งแต่ 11-15 ปี มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 19.23 ต่ำกว่า 5 ปี มีจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 17.95 ตั้งแต่ 5-10 ปี มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 11.54 ตามลำดับ ส่วนประเภทของสถานที่ฝึกประสบการณ์ส่วนใหญ่มีประเภทของหน่วยงานราชการ มีจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 71.79 อื่น ๆ มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 12.82 เอกชน มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 8.97 และรัฐวิสาหกิจ มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.41 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่มีจำนวนบุคลากรในหน่วยงานตั้งแต่ 50 คน – 100 คน มีจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85 ต่ำกว่า 50 คน มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 19.23 ตั้งแต่ 101-300 คน มีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 และอื่น ๆ มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 11.54 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาตรงกับสาขาวิชาที่เรียนนามีจำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 84.62 ไม่ตรงกับสาขาวิชาที่เรียนมา มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 11.54 ไม่ตรงกับสาขาวิชาที่เรียนมา มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.85 ตามลำดับ และส่วนใหญ่มีระยะเวลาที่นักศึกษาเข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายในหน่วยงาน 2-4 เดือน มีจำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 91.03 และ 1-2 เดือนมีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 8.97 ตามลำดับ

โดยความคิดเห็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยรวม จำแนกตามนักศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.33$, $\sigma = 0.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณใน

วิชาชีพ ($\mu = 4.57$, $\sigma = 0.36$) และด้านความสามารถพื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน ($\mu = 4.28$, $\sigma = 0.41$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน ($\mu = 4.15$, $\sigma = 0.53$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยรวม จำแนกตามผู้ฝึก โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.35$, $\sigma = 0.39$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ ($\mu = 4.63$, $\sigma = 0.33$) และด้านความสามารถพื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน ($\mu = 4.29$, $\sigma = 0.44$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน ($\mu = 4.16$, $\sigma = 0.57$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยรวม

ความคาดหวัง/ความเป็นจริง	นักศึกษา		ผู้รับฝึก	
	μ	σ	μ	σ
ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ	4.57	0.36	4.62	0.33
ด้านความสามารถพื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน	4.28	0.41	4.29	0.44
ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน	4.15	0.53	4.16	0.56
รวม	4.33	0.35	4.35	0.39

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน จำแนกตามเพศ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	T	p-value
ระหว่างกลุ่ม	1.61	3	0.54	1.81	0.15
ภายในกลุ่ม	44.15	149	0.30		
รวม	45.77	152			

ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย

จำแนกตามเพศ พบว่า เพศที่ต่างกัน มีความพึงพอใจโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตร
นิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	T	p-value
ระหว่างกลุ่ม	0.46	3	0.15	1.11	0.35
ภายในกลุ่ม	20.57	149	0.14		
รวม	21.03	152			

จำแนกตามอายุ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ จำแนกตามอายุ จำแนกตามคุณวุฒิการศึกษา จำแนกตามตำแหน่งงานของผู้ฝึก จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน และจำแนกตามจำนวนบุคลากรในหน่วยงาน และผลการทดสอบความแตกต่างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยรวม พบว่าอายุที่ต่างกัน คุณวุฒิการศึกษาที่ต่างกัน ตำแหน่งงานของผู้ฝึกที่ต่างกัน ประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน และจำนวนบุคลากรในหน่วยงานที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย จำแนกตามระดับคะแนนเฉลี่ย พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการทดสอบความแตกต่างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ พบว่าระดับคะแนนเฉลี่ยที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน แต่ผลการทดสอบความแตกต่างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน จำแนกตามระดับคะแนนเฉลี่ยที่แตกต่างกัน จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยใช้วิธี LSD ซึ่งนักศึกษาที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.5-2.00 คะแนนเฉลี่ย 2.00-2.5 กับ คะแนนเฉลี่ย 2.5-3 ความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ผลการทดสอบความแตกต่างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย โดยรวม พบว่าระดับคะแนนเฉลี่ยที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน

ส่วนกรณีจำแนกตามประเภทของหน่วยงาน พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และโดยรวม พบว่าประเภทของหน่วยงานที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายที่มีประเภทของหน่วยงาน ราชการ เอกชน กับอื่น ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายโดยรวมพบว่านักศึกษาควรมีความสามารถพื้นฐานมีความรู้ทางวิชาชีพและความสามารถในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบลูม (Bloom, 1976) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาด้านพุทธิพิสัยที่ทำให้ได้รับประโยชน์ในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความเข้าใจในความรู้ มีความสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของจำเนียร จวงตระกูล (2542) ได้ให้แนวความคิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้นักศึกษาควรเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจในงานที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี รู้ขั้นตอนและขอบเขตในการปฏิบัติงาน รวมถึงการเอาใจใส่ศึกษาเพิ่มเติมในงานที่ได้รับมอบหมาย พร้อมทั้งจะสอบถามและขอความช่วยเหลือจากผู้เกี่ยวข้องหากเกิดข้อขัดข้องหรือไม่เข้าใจ

จากแนวความคิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับคุณลักษณะของบัณฑิตหลักสูตรนิติศาสตร์ที่พึงประสงค์ (หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต, 2554) ไว้ว่า นักศึกษามีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ทางด้านนิติศาสตร์ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และมีความสามารถในการใช้ความรู้เพื่อการประกอบวิชาชีพได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของदनัย เทียนพุ่ม (2546) ได้กล่าวไว้ว่าการคัดเลือกคนเป็นการสรรหาคนที่มีความรู้ ความสามารถทั้งวิชาการและวิชาเฉพาะในส่วนที่เป็นประโยชน์กับงาน และ สอดคล้องกับบงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์ (2545)

ผลการวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมายตามการรับรู้ของผู้ฝึก พบว่านักศึกษาฝึกงานในปัจจุบันควรมีคุณลักษณะในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ ด้านความสามารถพื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน และด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุวนา ศิลปรัตน์ (2551) การศึกษาความต้องการของผู้ประกอบการในสถานประกอบการที่มีต่อนักศึกษาฝึกงาน สาขารัฐประศาสนศาสตร์ พบว่า ความต้องการของผู้ประกอบการที่มีต่อนักศึกษาฝึกงานสาขารัฐประศาสนศาสตร์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำความรู้มาใช้ในการฝึกงาน ด้านความรู้พื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน และด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ ทั้ง 3 ด้านมีความต้องการค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก เฉลี่ยสูงสุดคือด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

และมีคุณธรรม การมีความรับผิดชอบหน้าที่และความตั้งใจและเอาใจใส่ในการทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

นำประเด็นที่สำคัญจากผลการวิจัยเชิงปริมาณมาอภิปรายผลแยกตามแต่ละด้านของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพกฎหมาย ดังนี้

1.ผลของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ระดับมากที่สุดมีประเด็นที่สำคัญได้แก่ “มีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่” “การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและการเคารพในสิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่น” “การมีเจตคติที่ดีต่อหน่วยงาน” “การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับของหน่วยงาน และการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี”

การที่ผลวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและการเคารพในสิทธิและทรัพย์สินของผู้อื่น การมีเจตคติที่ดีต่อหน่วยงาน การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับของหน่วยงาน และการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนควรมีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุขในสังคมและเป็นคนคุณลักษณะที่สำคัญของบุคคลเพื่อนำไปใช้ทำงานร่วมกันกับผู้อื่น อีกทั้งเป็นเพราะหลักสูตรนิติศาสตร์ได้สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอนในทุกรายวิชา เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพกฎหมายแก่นักศึกษาและมีการดำเนินจัดโครงการกิจกรรมเกี่ยวกับการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษา รวมทั้งนักศึกษาก็ตระหนักได้ดีว่าการมีคุณธรรมจริยธรรมจะสามารถทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและประเทศชาติได้อย่างเป็นปรกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (2552) และ แนวทางการบริหารเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา (2558) ได้กำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ไว้ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ สุจริต และสามารถจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ที่ได้รับกับจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพและแสดงออกซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ เป็นสมาชิกที่ดีและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการพัฒนา มีภาวะผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่น

2.ผลของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านความสามารถพื้นฐานที่ส่งผลต่อการทำงาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีประเด็นที่สำคัญได้แก่ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถเข้ากับบุคคลอื่น” “ความสนใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ” “การมีระเบียบวินัยในการทำงาน” “การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างทำงาน” และ “ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อพัฒนางาน” การที่ผลวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก การให้ความสนใจต่อการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและความสนใจที่พัฒนาความรู้ของตนให้ทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ที่การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ นักศึกษาและผู้ฝึกย่อมรับรู้ร่วมกันได้ว่าหากไม่แสวงหาความรู้เพิ่มเติมและพัฒนาความรู้ของตน จะทำให้ขาดการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับบทกฎหมายใหม่ๆ และกระบวนการดำเนินขั้นตอนตามกฎหมายต่างๆ ทำให้เป็นเกิดความไม่เท่าทันวิทยาการใหม่ๆ ในวงการวิชาชีพนักกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่งรัตน์ ชัยสำเริง (2553) ศึกษา

คุณลักษณะของบัณฑิตสาขาการหนังสือพิมพ์ตามความคิดเห็นและความต้องการของหัวหน้าหน่วยงาน คุณลักษณะของบัณฑิตสาขาการหนังสือพิมพ์ ที่หัวหน้าหน่วยงานต้องการ เช่นความรู้เรื่องสถานการณ์ปัจจุบัน ความสามารถในการจับประเด็นข่าวหรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ เป็นต้น อยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้นการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและพัฒนาความรู้ของตนให้ทันสมัยเท่าทันกับเหตุการณ์ในปัจจุบันอยู่เสมอ จะส่งผลให้นักศึกษามีโอกาสได้รับประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น และทำให้สามารถประสบผลสำเร็จในการดำรงตนอยู่ในวิชาชีพนักกฎหมายได้อย่างถูกต้อง

3.ผลของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีประเด็นที่สำคัญได้แก่ “มีความเข้าใจกฎหมายเบื้องต้น” “มีความสามารถในการวิเคราะห์หลักกฎหมายได้อย่างเหมาะสม” “สามารถนำความรู้กฎหมายไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการฝึกงานได้” “มีความคล่องแคล่วในการนำกฎหมายไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น” “มีทักษะความรู้กฎหมายของหน่วยงาน” และมีทักษะความรู้กฎหมายพิเศษที่ใช้ในการฝึกงาน” ซึ่งสอดคล้องกับศิริวรรณ สิริพุทไธวรรณ (2547) ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตที่มีผลต่อการจ้างงานของบัณฑิตมหาวิทยาลัยทักษิณ พบว่า นายจ้าง/ผู้ประกอบการ/ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจต่อบัณฑิตของมหาวิทยาลัยทักษิณ ด้านความรู้ ความสามารถทางวิชาการหรือวิชาชีพ ในระดับมาก

การที่ผลวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากความเข้าใจกฎหมายเบื้องต้น การมีความสามารถในการวิเคราะห์หลักกฎหมายได้อย่างเหมาะสม สามารถนำความรู้กฎหมายไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการฝึกงานได้ มีความคล่องแคล่วในการนำกฎหมายไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีทักษะความรู้กฎหมายของหน่วยงาน และมีทักษะความรู้กฎหมายพิเศษที่ใช้ในการฝึกงาน

ที่กล่าวมาทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นเป็นคุณสมบัติของนักกฎหมาย ซึ่งนักศึกษาและผู้ฝึกได้ให้การยอมรับเหมือนกันว่าเมื่อนักศึกษาสำเร็จการศึกษาแล้วต้องไปประกอบวิชาชีพกฎหมายที่มีบทบาทในการรับผิดชอบต่อชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง ทรัพย์สินและสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นนักกฎหมายทุกคนต้องมีความเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทในวิชาชีพของตนเองเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลการศึกษาทำให้เห็นได้ว่าของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์สูงสุดของผู้ใช้บัณฑิตในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพจะเป็นคุณลักษณะทางพฤติกรรมของนักกฎหมายที่ดี (Behavioral traits) ที่นอกเหนือไปจากความรู้ความสามารถทางวิชาการ ซึ่งได้แก่ การประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การมีเจตคติที่ดีต่อหน่วยงาน การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับของหน่วยงาน ดังนั้นจึงควรทำการถ่ายทอดผลของการวิจัยไปยังอาจารย์ผู้สอนหลักสูตรนิติศาสตร์เพื่อให้ปรับการสอนและกิจกรรมที่มุ่งเน้นปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวในนักศึกษานิติศาสตร์ตลอดการเรียนการสอนผ่านทั้งการแทรกค่านิยมดังกล่าวในเนื้อหาวิชา กิจกรรมและแนวปฏิบัติที่ส่งเสริม และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของคุณลักษณะทางพฤติกรรมดังกล่าวในการทำงานในอนาคตอย่างชัดเจนต่อนักศึกษา

2. ผลการศึกษาทำให้เห็นได้ว่าของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์สูงสุดของผู้ใช้บัณฑิตในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอีกด้านนอกเหนือจากด้านคุณธรรม จริยธรรมและ จรรยาบรรณ จะเป็นทักษะทางสังคม (Social skill) และทักษะการติดต่อระหว่างบุคคล (Interpersonal skill) เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถเข้ากับบุคคลอื่น ความสนใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ การมีระเบียบวินัยในการทำงาน การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างทำงาน และ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อพัฒนางาน ดังนั้นอาจารย์ผู้สอนจึงควรปรับการสอนและกิจกรรมที่เน้นทักษะพัฒนาทางการสังคมและการสื่อสารดังกล่าว ซึ่งอาจทำได้โดยการทำการเรียนผ่านกิจกรรมที่ต้องสื่อสารทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ค้นคว้าหาข้อมูลและแก้ปัญหาด้วยตนเอง นอกเหนือไปจากการบรรยายในห้องเรียน และทำให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของทักษะดังกล่าวในการทำงานจริงในอนาคตอย่างชัดเจน

3. ผลของคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีประเด็นที่สำคัญได้แก่ “มีความเข้าใจกฎหมายเบื้องต้น” “มีความสามารถในการวิเคราะห์หลักกฎหมายได้อย่างเหมาะสม” “สามารถนำความรู้กฎหมายไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการฝึกงานได้” “มีความคล่องแคล่วในการนำกฎหมายไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น” “มีทักษะความรู้กฎหมายของหน่วยงาน” และมีทักษะความรู้กฎหมายพิเศษที่ใช้ในการฝึกงาน” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอาจารย์ผู้สอนกฎหมายควรมุ่งเน้นการสอนหลักวิชาความรู้และทักษะทางกฎหมายที่สามารถนำไปปรับใช้จริงในที่ทำงานได้ อาทิเช่น ทักษะการเขียนในเชิงการใช้งานจริง การแนะนำสภาพและวิธีการทำงานในสายงานต่างๆ เพื่อให้นักศึกษาได้เตรียมพร้อมและปรับทัศนคติให้พร้อมกับการทำงาน และมีการทำให้นักศึกษาตระหนักและเข้าใจถึงกฎหมายพิเศษขององค์กรต่างๆ รวมอาจรวมถึงการจัดการแนะนำจากผู้มีประสบการณ์จากสายอาชีพต่างๆอีกด้วย

4. จากผลการศึกษาอาจกล่าวได้ว่าทั้งผู้สอนและผู้เรียนนิติศาสตร์ควรตระหนักว่าทักษะสถานประกอบการวิชาชีพกฎหมายนั้นให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางพฤติกรรมและทักษะทางสังคมสูงมากไม่แตกต่างหรืออาจมากกว่าคุณลักษณะด้านความสามารถทางวิชาการ ดังนั้น การมุ่งเน้นพัฒนาทักษะดังกล่าวนี้ควรเป็นเป้าหมายหลักของการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรในลำดับต้นๆ หากการตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานนั้นเป็นวัตถุประสงค์หลักของการผลิตบัณฑิตของสถาบัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตนิติศาสตร์หลังจากบัณฑิตเข้าสู่ตลาดแรงงานจริง
2. ควรทำการศึกษาความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพโดยแยกตามประเภทที่สถานฝึกประสบการณ์วิชาชีพ อาทิเช่น หน่วยงานของรัฐที่บังคับใช้กฎหมาย สำนักงานกฎหมายเอกชน บริษัทเอกชนทั่วไป เพื่อทราบความต้องการที่ชัดเจนในเชิงลึกของแต่ละบริบทงาน
3. ควรทำการศึกษาความเห็นและความต้องการของนักศึกษาหลักจากการผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพแล้วว่ามีความต้องการให้การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใดที่เป็นประโยชน์กับการทำงานจริง
4. ควรมีการศึกษาวินัยนักศึกษาในหลักสูตรอื่นๆ ที่ลงเรียนวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

5. ควรมีการศึกษาวิจัยนักศึกษาที่เรียนวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพดังกล่าวนี้ในมหาวิทยาลัยอื่นๆ นอกเหนือจากที่เคยศึกษา

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552. กรุงเทพมหานคร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางการบริหารเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2558. กรุงเทพมหานคร.
- จำเนียร จวงตระกูล. (2542). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตชั้นแนล จำกัด.
- ดนัย เทียนพุฒ. (2546). Core Human Competencies : ความสามารถ ปัจจัยชัยชนะของธุรกิจและคน. กรุงเทพฯ: นาโกต้า จำกัด.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์. (2545). คิดและทำอย่างผู้นำ. กรุงเทพมหานคร.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. (2554). คู่มือนักศึกษา : หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร.
- รุ่งรัตน์ ชัยสำเริง. (2553). ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตสาขาการหนังสือพิมพ์. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ศิริวรรณ สิริพุทธิวรรณ. (2547). คุณลักษณะของบัณฑิตที่มีผลต่อการจ้างงานของบัณฑิตมหาวิทยาลัยทักษิณ. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สมบูรณ์ ตันยะ. (2547). การประเมินทางการศึกษา. สุวีริยาสาส์น. กรุงเทพมหานคร.
- สุวงษา ศิลปรัตน์. (2551). การศึกษาความต้องการของผู้ประกอบการในสถานประกอบการที่มีต่อนักศึกษาฝึกงาน สาขารัฐประศาสนศาสตร์. ม.ป.ท. มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.
- Bloom, B. S. (1976). Human Characteristic and School Learning. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Taro Yamane. (1973). Statistics an Introductory Analysis. New York: Harper & Row.